

1. Gdje se trenutno nalazi Bosna i Hercegovina u poređenju sa zemljama regiona i Evropske unije po pitanju digitalizacije poslovnih procesa i elektronske uprave?

Digitalizacija je širok pojam i može obuhvatiti pojmove kao što su korištenje nekih samoslužnih uređaja, različitih modela web i mobilnog poslovanja, on line trgovanje i plaćanje, zatim primjenu raznovrsnih usluga na web portalima institucija i kompanija, primjenu elektronskih potpisa, elektronske identite i video identitete i td.

Činjenica je da BiH u određenim oblastima kaska za zemljama regiona i zemljama EU, a posebno u domenu on-line servisa koji bi uz primjenu digitalne identitete omogućili pravnim i fizičkim licima poslovanje na daljinu.

Međutim ohrabrujuća okolnost je to što smo na dobrom putu ka digitalizaciji jer se o tome sve više govori u javnosti, planiraju se strategije i pokreću se projekti. Jedan od jako dobrih projekata e-uprave koji uveliko već živi je projekat „SOKOP“ kojeg je implementiralo Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, a riječ je o sistemu za elektronsko podnošenje i obradu predmeta male vrijednosti. Tu je također i Uprava za indirektno oporezivanje BIH koja već sada pruža određene e-servise ali koja je najavila i nove usluge koje uključuju upotrebu kvalifikovanih digitalnih potpisa. Ne trebamo zanemariti i unapređenja koje je zdravstveni sistem omogućio upotrebom e-zdravstvenih kartica kao i obrazovni sistem upotrebom e-dnevnika i e-obrazovanja kao i mnoge druge dobre primjere. U svakom slučaju, neminovno je da će BIH morati da prati trendove u regiji ukoliko želi biti dio EU i podržati barem osnovne usluge koje građanima i privredi trebaju u njihovom svakodnevnom poslovanju i životu.

2. Koje bi benefite bh. građanima donio potpuno digitalizovan sistem i koje konkretno benefite nudi elektronska uprava?

Najveći benefit za građane i privredu bi bio u tome da im se omogući dostup do njihovih bazičnih podataka, dokumenata i usluga za koje sada stoje u redu i čekaju, a koje mogu imati elektronski 24/7 sa svog mobitela ili računara. Posebna olakšica bi bila i u elektronskoj razmjeni dokumentacije koja bi se digitalno potpisivala (npr ugovori, obrazci, punomoći, izjave, potvrde, optremnice i mnogi drugi).

Suština digitalizacije je da se građanima i privrednicima omoguće usluge koje bi se pružile brzo i efikasno, finansijski pristupačno i jednostavno.

3. Koliko takav funkcionalan digitalizovan sistem može doprinijeti razvoju bh. ekonomije u budućnosti?

Svakako da digitalizacija ima veliki uticaj na privredu i na ekonomiju zemlje. Sve što ubrzava procese, smanjuje troškove i povećava profitabilnost je dobro za ekonomiju zemlje. Sa druge strane postoji izvjesna doza „straha“ kod zaposlenika da bi digitalizacijom

mogli ostati bez svojih radnih mjesta. Tu bojazan treba potpuno odstraniti, jer će se kroz procese digitalizacije stvarati nove potrebe, otvarati nova tržišta i nove prilike za povećanje i širenje poslovanja kako u zemlji tako i u EU pa i u svijetu.

4. U kojoj se mjeri u BiH primjenjuje Zakon o elektronskom potpisu, koji su njegovi benefiti i koliko je on ustvari bitan kako bismo išli ukorak s vremenom?

Iako imamo Zakon o elektronskom potpisu iz 2006. godine po kojem već sada možemo bez problema da primjenjujemo elektronske potpise, kvalifikovani elektronski potpisi se još uvijek ne primjenjuju u obimu u kojem bi trebalo. Koliko ja mogu da primijetim, nekoliko je razloga: nedovoljna educiranost javnosti o primjeni elektronskog potpisa, nedovoljno otvorenih servisa /usluga koji bi omogućili upotrebu e-potpisa, neusklađenost zakonskih i podzakonskih akata ovsino o kojoj grani industrije je riječ te nužnost usvajanja novog Zakona o elektronskoj identiteti koji bi pratio eIDAS regulativu. Međutim i pored nabrojanih izazova, ja bih ipak iskoristila priliku da ohrabrim i pozovem sve zainteresovane da počnu da se informišu o elektronskim potpisima jer smatram da i sa važećim zakonskim okvirom može puno toga da se napravi.

Značaj kvalifikovanog elektronskog potpisa, a posebno elektronske identite za kompletno društvo je neprocjenjiv. Njegovom primjenom se dobija jedna potpuno nova dimenzija poslovanja i digitalizacija u punom smislu te riječi. Najkraće rečeno, kvalifikovani elektronski potpis je vaša elektronska identiteta pa samim tim pruža mogućnost autentifikacije i autorizacije prilikom prijave na on line usluge (portale) koje budu dostupne u zemlji ali i u EU. Istovremno to je vaš lični potpis u elektronskoj formi koji vam omogućava da elektronski potpišete dokumente čiji se pravni učinak izjednačava sa vlastoručnim potpisom.

5. Entiteti imaju različite poglede na elektronski potpis, iako je ta oblast definirana državnim zakonom. U čemu je tu problem i kako ga najbezbolnije riješiti?

Molim da uvažite da ovo pitanje ne bih komentarisala obzirom da sadrži političku konotaciju, a mi se kao kompanija isključivo bavimo biznisom i ne zalazimo u sferu politike.

6. Da li bi se zbog pandemije koronavirusa ove promjene trebale smatrati prijeko potrebnima i njihova implementacija započeti što je moguće prije?

Promjene su svakako prijeko potrebne sa i bez pandemije. Pandemija je samo dodatno stvorila okruženje koje nužno treba promjene u pravcu on line poslovanja i smanjenja ličnih kontakata te pokazala da se društvo vrlo brzo prilagođava novim načinima života i rada. Tokom pandemije privreda i društvo trpe velike negativne posljedice ali iste mogu da se ublaže i olakšaju ukoliko se što prije počnu primjenivati digitalni servisi u svim granama privrede.

7. Ako sam upravu, prije oko dvije godine stvorene su sve pretpostavke za izdavanje certifikata za kvalifikovani elektronski potpis, a ovlaštena je upravo firma "Halcom" d.o.o. Sarajevo, koju Vi zastupate. Možete li nam nešto više reći o tome, kao i koliko su uopšte privredni subjekti zainteresovani za dobijanje takvih certifikata?

Da, tako je. Halcom je 03.10.2019. godine upisan u Registar ovjerilaca kvalifikovanih elektronskih potpisa pri Uredu za nadzor i akreditaciju BiH. Zainteresovanost privrednih subjekata za elektronskim potpisima raste svakodnevno s tim da je tek od Q4 2020. godine ovaj interes značajno intenziviran. Kako je tema digitalizacije sve više prisutna u javnosti, te kako se počinju realizirati i najvaljivati pojedinačni projekti tako i upotrebna vrijednost elektronskog potpisa dobija na značaju.

Predhodno sam spomenula da je UIO najavila puštanje novog e-servisa od 01.07.2021. godine za koji će biti potreban kvalifikovani elektronski potpis, tako da privrednici već sada mogu isti da poruče direktno u Halcom-u ili kada se UIO certificira i kod njih. Oba elektronska potpisa su jednako validna s tim da Halcom-ov ima dodatnu upotrebnu vrijednost jer „dolazi iz EU“ pa je njegova validnost priznata i u EU, a korisnici Halcomove elektronske banke mogu ujedno i da obavljaju sve radnje u Hal E-Bank kao i do sada.